

Milan Moguš: **ANTUN MAŽURANIĆ, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1978, 54 str.**

Књижевни језик код Хрвата у XIX стољећу неисцрпа је тема за лингвистичко-културноисторијска истраживања. Донедавно је то подручје, и поред тога, било недовољно освијетљено. Савремени хрватски лингвисти — најприје Љ. Јонке, а потом Д. Брозовић и З. Винце — у својим књигама* и студијама откривају нам богатство дјела и идеја у овом преломном периоду у културној повијести Хрвата, оштра сучељавања мишљења и ставова у вези са профилом језика који је требало укључити у интернационалну цивилизацију, те развојни пут стандардизације језика. Овим ауторима придружује се и М. Могуш са својим најновијим дјелом »Antun Mažuranić«, које је изашло у Либеровој едицији »Критички portreti hrvatskih slavista«. Док Јонке, Брозовић и Винце имају претензија да освијетле развојни пут књижевног језика код Хрвата у XIX стољећу у цијелости и у појединостима на основу шире грађе и свеукупне дјелатности појединаца, група и филолошких школа, Могуш оцртава само једног слависту који се нашао на том путу и својим дјелом припомогао да се утиру стазе модернијем језичком стандарду.

Антун Мажуранић, брат славних Мажуранића: пјесника Ивана и путописца Матије, припадао је оном низу хрватских језичких посленика који заслужују већу пажњу него што су је до сада имали. Као блиски сарадник Људевита Гаја, средњошколски професор, адвокат и котарски повјереник, А. Мажуранић се укључио у рјешавање важних задатака које је пред њега и пред илирски покрет вријеме постављало. И као што се многим Вуковим сарадницима догодило да остану у његовој сјени и да им се тек у наше дане одреди заслужено мјесто у историји српске и југословенске филолошке мисли, и Мажуранића је заклонила крупна фигура вође покрета, иако му је он био језички савјетник и каткад непосредно судјеловао у формулирању језичких ставова који су објелодањивани у »Danici«, са Гајевим потписом. Било је, дакле, нужно обухватније сагледати његово дјеловање и одредити му право мјесто у историји хрватске фило-

* Up. Lj. Jonke: *Književni jezik u teoriji i praksi*, Znanje, Zagreb, 1964. i 1965; Lj. Jonke: *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971; D. Brozović: *Standardni jezik*, Matica hrvatska, Zagreb, 1970; Z. Vince: *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Liber, Zagreb, 1978.

логије. Могуш то чини документовано и одмјерено, представљајући нам човјека чије дјело »ne mora impresionirati brojem stranica, ali privlači pozornost zbog većine ponuđenih rješenja«, која су настала као »plod najbolje filološke i kulturološke tradicije kod Hrvata sredinom 19. stoljeća«.

Мажуранића и његов рад Могуш управо и посматра са тих становишта: филолошког и културолошког. И што је посебно важно рећи: са становишта времена у којем је он живио и радио. Овакав методолошки приступ осигурао је аутору лакше савладавање материјала и није га стриктно обавезивао да тај материјал увијек вреднује и са становишта данашњих погледа на књижевни језик. То, дакако, има и својих предности и одређених слабости, ово посљедње посебно због тога што је готово недотакнут однос хрватских вуковаца према Мажуранићу и његову дјелу и што није на крају сведено шта је то што је у Мажуранићеву раду трајно и непревазиђено. Предности су, прво, у томе што се досљедно примјењује аналитички научни метод (тј. ослањање само на одређени језички корпус) и, друго, што Могуш полази од чињенице да су данас углавном познате слабости Загребачке филолошке школе, школе којој је А. Мажуранић припадао, али да се неоправдано заобилазио њен допринос у обликовању књижевног језика код Хрвата и у токовима његова нормирања и стандардизације. Уз то, заобилазио се и удио појединаца у зачецима одређених грана филолошке науке. А. Мажуранић је свакако један од тих појединаца. Из предочене скице његова портрета произилази да је био писац граматикâ, дијалектолог, акцентолог, књижевни историчар и аналитичар, приређивач старих хрватских текстова и др. У тој разгранатој дјелатности Мажуранић је, наравно, имао неједнак успјех, али је увијек остајао »temeljit i nenametljiv«.

Могуш своје дјело и структурира према Мажуранићевој дјелатности, с тим што се животопис провлачи кроз читаво дјело чинећи једну складну цјелину, која се у даху чита. Највише је пажње посвећено Мажуранићевом раду на књижевном језику (21—37. стр.), па ћемо се и ми нешто шире осврнути на тај дио Могушеве књиге.

Године 1839. Мажуранић издаје *Temelje ilirskoga i latinskoga jezika za početnike*, који доживљавају друго издање 1842, а *Slovnica hrvatska* се појављује 1859, да би имала још три издања (1861, 1866. и 1869). Осим ових граматика, Мажуранић је написао и *Ilirsku čitanku za gornje gimnazije* (заједно са А. Вебером Ткалчевићем и М. Мусићем), књ. прва 1856. и књ. друга 1860. Солидан, дакле, граматичарски опус, без обзира на саму намјену тих дјела. Могуш детаљно анализира *Temelje i Slovnici* и прати еволуцију у Мажуранићевом раду. Особито наглашава колико је Мажуранић успио да се макне даље од својих истомишљеника, Гаја и Бабукића. А највише је успјеха имао у методолошком погледу: у *Temeljima* основни илирски програм (»jedno se drugom približiti«, како каже Могуш) разрађује

тако што се служи контрастивном методом (у виду питања компацира »илирски« и латински језик), а у *Slovnici* продубљује своје погледе с претензијом да напише модеран удбеник. Могушева анализа ових удбеника је минуциозна, судови добро утемељени и увијек одабраним наводима поткријељени. Међутим, двије се појединости овдје намећу као релевантне.

Прво, Могуш тачно закључује да Мажуранић »*piše prvi ilirički udžbenik*«, а не граматiku, »*jer već postoji Babukićeva*« (23. стр.), као и то да се његов удбеник темељи на *Kratkoj osnovi horvatsko-slavenskoga pravopisana* Људевита Гаја и на *Osnovima slovnice slavjanske narječja ilirskoga* Вјекослава Бабукића. Остаје, међутим, нерашчишћена релација према граматицима Ш. Старчевића (1812), Ј. Ђурковечког (1826) и В. Караџића (1814. и 1818). Могуш, истина, примјећује да Мажуранић »*po svoj prilici*« жели укључити и терминологију из граматика Ш. Старчевића и Ј. Ђурковечког (23. стр.), али остаје на томе. О Вуку, пак, нема ни помена. А Мажуранић је, без сумње, познавао ову граматичку литературу и њоме се, вјероватно, и служио; наравно онолико колико је то одговарало илирској концепцији. Посебно је *Nova ricsoslovnica iliriska* (У Tarstu 1812) Ш. Старчевића пружала материјала за све илирске писце граматикâ, чак и непосредно двије чињенице: да је то дјело у којем се настојало остварити јединство књижевног језика засновано на народним штокавским говорима и да је ријеч о граматички књижевног језика, а не о граматички одређеног говора¹, што је и једна од основних идеја илирских језикословаца².

Друго, Мажуранић своју *Slovnici* преиздаје, иако је обећао да ће написати синтаксу, »*bez drugog djela* (...) s некојим промјенама и додатцима«, упућујући читаоце на *Skladnju* А. Вебера Ткалчевића. Могуш нас не обавјештава о каквим се промјенама и додацима ради. Иза ових Мажуранићевих навода он додаје: »*Pa ipak: činjenica da su se pojavila četiri izdanja, govori o vrsnoći Mažuranićeva djela, pogotovu kad se tomu doda podatak da je baš na temelju te Slovnice (i Tkalčevićeve sintakse) Paul Pierre napisao prvu hrvatsku gramatiku na francuskom jeziku*« (36 стр.). Да је ријеч о врсном дјелу Мажуранићевом, нема сумње. Но чињеница је и то да је овим издањима погодовала донекле и политика тадашње школске власти, односно Дворске канцеларије, на чијем је челу Антунов брат Иван. Дворска канцеларија, наиме, 1862. и 1866. одређује илирски правопис у школама обавезним, правопис »*koji se opamo od god. 1836. držao u glavnome za književni*«³. Треба, међутим, додати и то да и ове одредбе и нова издања Мажуранићевог дјела падају у вријеме кад се по-

¹ Up. V. Anić: *Akcentat u gramatici Šime Starčevića*, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 1968, sv. 7; 70—88; Z. Vince *Putovima hrvatskog književnog jezika*, Zagreb, 1978, 118—127.

² Up. Lj. Jonke: *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*, Zagreb, 1971, 129—146.

³ Z. Vince: *op. cit.*, 535.

чињу уздржавати неки постулати Загребачке филолошке школе кад на сцену све одлучније ступају хрватски вуковци, тада најгласнији В. Јагић⁴ и Ф. Ивековић⁵.

Продубљење ове димензије извело би нас, донекле, из дјелокруга Мажуранићева и из оквира књиге, јер је слиједио период у којем су се и доприноси Загребачке филолошке школе почели омаловажавати, а Мажуранић је највише дао управо у вријеме њеног успона, тј. између 1840. и 1860. године, па и Могуш с правом своја разматрања смјешта у оквиру тога времена.

Уопште узевши, Могушева књига пружа образац за писање монографија о филолозима; то је успио покушај да се са мало ријечи каже оно најбитније о Мажуранићу и као човјеку и као филологу у свом времену. Могуш понире у срж проблема, анализирајући не само душевни фондус човјека који је стремио префињеном књижевном језику него и развитак филолошке мисли код Хрвата средином XIX стољећа и мјесто Мажуранићево у том развиту. Политичкој и идеолошкој подлози те мисли и дјелатности А. Мажуранића, сложеним повијесним, друштвеним и културно-вриједносним односима Могуш прилази са много знања и познавања онога што је остало у заклону, приближујући то нашој општој свијести. Требаће нам још низ сличних дјела која ће тој свијести враћати богато деветнаесто стољеће.

Милош Окука

⁴ Ур. V. Jagić: *Naš pravopis*, Književnik, 1864, стр. 1—34, 151—180; те полемику између Јагића и Ткалчевића у »Književniku« и »Domobranu« 1865, 1866. године.

⁵ Уп. полемику између Ф. Ивековића и А. В. Ткалчевића вођену у »Katoličkom listu«, бр. 3—8, 1876. године.